

detésére), ahogyan a gyakran idézett 23. zsolttár esetében, melyről már az értelmezés elején megemlíti, hogy „evangéliumi szellemet sugárzó költemény”. (99.) Kiemeli ezen zsolttár különlegességét „Tíz áldást tartalmaz: jóság és irgalom, vezetés és táplálás, ápolás és életmegújítás, vigasz és üdvözítés, védelem és megtartás, ezek révén a zsolttár hatást gyakorolt és gyakorol ma is milliók életére.” (100.) Az elemzések kiválósága egyrészt a holisztikus szemléletben rejlik: a szerző folyamatosan képes feltárni az olvasó előtt az ó- és újszövetségi összefüggéseket, előre- és visszatalálásokat, képes az egyes zsolttárok helyét a világirodalmi kontextusban megjelölni, párhuzamokat von például a 6. zsolttár és Kafka *Per* című regénye, valamint a 139. zsolttár témája és Szophoklész *Óidipusz* tragédiája között. Másrészt az ókori viszontagságokban képes felmutatni a mai ember élettapasztalatát: több bibliai hős (Dávid, Mózes stb.) megtapasztalta életében a pásztorkodás magányát, ők is ismerhették a félelmet, a szorongást, amikor szükségük volt Isten oltalmára, ahogyan a mai kor emberének is.

Dér Katalin legújabb kötete — ahogyan a könyv címe jelzi — a zsolttárok misztériumáról szól, amelyben a szerző valóban megvalósította célkitűzését. S hogy mi is ez a misztérium? Nagyon pontosan fogalmazza meg a 91. zsolttárról szólva: „a közös lényeg mindezekben a jelenlét misztériuma” (224.), az Úr ugyanis jelen van a zsolttárakban, jelen van az ember mellett szenvedéseiben és betegségeiben, de dicsőségében és örömeiben is, jelen van, ha pásztor, és jelen van, ha király. Isten megkülönbözteti a bűnöst és a bűnt. A zsolttárakban kinyilatkoztatottan ott áll, hogy Isten a szenvedélyes, érzelmes embert szereti, és bármilyen körülmények között mellette van. A zsolttárköltő ennek a bizonyosságával szólal meg minden költeményében. A misztérium az a megingathatatlan, amely még a búsongásból és az átokzsolttárakból is kitűnik. (*Kairosz*, Budapest, 2015)

SZABÓ P. KATALIN

JOHN W. O'MALLEY: MI TÖRTÉNT A II. Vatikáni Zsinaton?

Számos könyv, értekezés és kritikai mű született már a 20. század megkérdőjelezhetetlenül fontos eseményéről, a II. Vatikáni zsinatról. Lehet-e még újat írni róla? Lehet-e még újszerűen kibontani tartalmát, mely talán még a zsinat felfedezetlen mélységeiben rejtőzik? Írhat-e még újat a szerző a kortörténeti összefüggéseket tekintve? Más-e ennek a könyvnek a stílusa, mint amiket eddig olvashattunk? Ilyen kérdések motoszkálhatnak az ol-

vasó fejében, mikor kezébe veszi John W. O'Malley jezsuita atya nemrégiben magyarra is lefordított könyvét. Mi tehát ennek a könyvnek a különlegessége? Ahogy a szerző már a címben megjelöli célját, egy egyszerű kérdésre igyekszik választ adni, amely azonban egészen biztosan nem egyszerű feladat: mi történt valójában a II. Vatikáni zsinaton?

A szerző, ahogy maga is leírja, épp doktori tanulmányait folytatta Rómában, s a tőle egy kilométernyire üléselő zsinat két nagy szekciójára is sikerült belépőjegyet kapnia. Személyes tapasztalatain túl a II. Vatikáni zsinat teológiai utómunkáin, feldolgozásain keresztül változtatta meg O'Malley atya (tudományos) életét: pár évvel később, 1971-ben írta első cikkét, és azóta szünet nélkül, folyamatosan publikál róla. Jelenleg a Georgetown Egyetem professzora, kortörténeti érdeklődését kis túlzással bipolárisnak is nevezhetjük: a Trentói és a Vatikáni zsinatban csúcsosodik, és ahogy maga is leírja, tudományos érdeklődési területe mindig a 16. és a 20. század között „ingázik”. Ehhez adódik hozzá olvasmányos stílusa, sajátos logikai és érvelési rendszere, amely által új megvilágításba tudja helyezni a zsinati dokumentumokat, nemcsak tartalmilag, de elő-, sőt utótörténeti szempontok szerint is. Bátran mondhatjuk, egy hiánypótló könyv megírása volt a cél, mely hármas utat kíván járni: egyrészt a zsinat történelmi elemeinek bemutatása, az 1959-es meghirdetésétől egészen annak lezárásáig; másrészt a leírt tartalmi részek alapos elemzése, bár mindig előtérbe helyezve tágabb és szűkebb történeti kontextusát annak teológiai jelentőségével szemben; harmadrészt pedig mindezek célja, hogy feltárja a zsinati dokumentumok még rejtett, mélyebb értelmét.

John W. O'Malley kétségtelenül haladó szellemű művet írt, nem mellőzi az eddig olykor gyakran került tabukat, sőt eme könyvével kifejezett célja a zsinati döntések mögött húzódó feszültségek és ütközéspontok megvilágítása. Két nagy csoport, újtörők és tradicionalisták, haladók és konzervatívok, vagy ahogy ő nevezi, az „Alpokon túliak”, mint többség, és a velük nyíltan szembehelyezkedő kisebbség kialakulásának feltérképezése; a modern kor és a kőbe vésett hagyomány ütközései, s egyéb eddig kevésbé ismert drámai problémák feltárása a célja. Bátran és őszintén írja le művében, hogyan birkózik meg a zsinat magával a változás problémájával. Fontos megemlítenünk, hogy nem a konkrét zsinati szövegre figyel, hanem sokkal inkább annak mögöttes lelkeségére. Különböző dimenziókat ütköztet: nemcsak történelmi, de szociológiai, pszichológiai, és főképp nyelvi síkon is elemzi a zsinati eseményeket.

Megfigyeli, hogy összehívásakor nem érte az egyházat nagy támadás vagy krízis, mint ahogy

a történelemben az előző zsinatok példája ezt mutatta. Mégis fontos észrevétele, hogy már a 2. szekciótól kezdve egy konkrét, határozott elmozdulás történt a hatalmi dominanciában, méghozzá a központból a periféria irányába, azaz a pápai kúriától a helyi egyházak püspökei felé, akik egyre inkább hallatták hangjukat. Ők ugyanis sokkal közelebről vehették észre és szemlélhették az „idők jeleit” saját területükön.

A zsinat központi, új meghatározó elemeként mégis három témát jelöl meg: az „aggiornamento”-t, mint az egyház naprakésszé tételét; a „ressourcement”-t, mint a forrásokhoz való visszatérés dinamikus módszerét; és a „dogma-fejlődést”, mint a statikusság és progresszió kényes elegyét. Meglepő ugyanakkor, hogy O’Malley atya megállítása szerint ez utóbbi kettő mindvégig az „aggiornamento” szolgálatában volt.

Bátran és őszintén ír a zsinat pápáinak személyiségéről, nemcsak erősségeikről, de azokról a kérdésekről is, melyekben olykor bátortalanabbnak, bizonytalanabbnak mutatkoztak. Ugyanígy megtalálhatjuk mindkét csoport, a többség és a kisebbség kiemelkedő személyiségeit, a nyugati teológia, de a kelet nagyjait is (például Maximos pátriárka), akiket a „legmerészebben progresszívnek” nevez, éppen azért, mert a legradikálisabban konzervatívak tudtak lenni.

Fontos felismerése a könyvnek, hogy a zsinat egyben jelentős nyelvi esemény is volt: amit mondtak, az olykor kevésbé volt fontos, mint az, ahogyan mondták. A nyelv használatában radikális és szinte lényegi változás következett be a zsinaton, O’Malley atya szavaival élve a „hosszú 19. század skolasztikus nyerni akarásából elmozdultak a dialógus irányába”, amiben inkább már a közös nevezőre jutás, semmint az értelem győzelme dominált. A megszületett dokumentumok szókészlete mutatja meg igazán számunkra, mennyire újszerű a tartalmuk. A megelőző évszázadokhoz képest szövegeinek jól látható stílusbeli változása és új irodalmi formája a zsinati történelemben páratlan egységességet és harmóniát mutat. Kiemeli, hogy nemcsak az irány, de a mód is egységesen változik meg: már a horizontális viszonyt kifejező szavak dominálnak, s nem a vertikálisak, miközben mellette az egyenlőségre utaló szavak, a viszonyosságot jelentő kifejezések, a mások felé tanúsított meghívásra és a felhatalmazásra utaló szókapcsolatok teremtik meg nemcsak a II. Vatikáni zsinat, de a zsinatiság új „stílusát”.

Felületesen kezeli azonban a zsinat „kérdések alatt rejtőző kérdését”: mindez hová vezet? Bár az új és eddig szinte rejtett összefüggések élvezetes felfedezése közben mi, olvasók szinte várjuk, hogy gondolatainkat a jövő felé görgessék a könyv utolsó oldalai, ám a zsinat utáni időt saj-

nos már nem fejt ki ugyanolyan mértékben, mint a múlt elemeit. Ez azért is sajnálatos, hiszen általában a „modern szellemű” csoporthoz tartozó teológusok sokszor éppen negatív kritikát fogalmaznak meg a zsinattal szemben. Érdekes lenne pedig olvasni, hogy O’Malley atya a maga haladó szellemiségében milyennek látja a gyakran kritizált zsinati hagyatékot.

John W. O’Malley könyvében harmonikus formában sorakoztatja fel a II. Vatikáni zsinat kérdéseit, válaszait, személyiségeit, stílusát, tabuait, drámáit, feszültségeit és még sorolhatnánk. Naturalisztikus részletességgel írja le a vitákat, mégis megtartja a mögöttes tartalmak mint előzmények összefüggéseit, s mindezek mellett megmarad olvasmányos, magával ragadó nyelvi stílusa, mellyel nemcsak a saját gondolatmenetébe tudja helyezni, de rabul is ejti az olvasót. (Ford. Nemeshegyi Péter; *Jezsuita Kiadó*, Budapest, 2015)

KOVÁCS CSABA

MARTIN WERLEN: FÓKUSZBAN — EGYHÁZPROVOKÁCIÓK

Martin Werlen bencés szerzetes, emeritus apát — 2001–2013 között a svájci einsiedelni apátság 58. apátja, a svájci püspöki kar tagja volt —, pszichológus, gimnáziumi tanár. A Hit évében (2013) jelent meg a *Parázs a hamu alatt* című kötete, amelyben bátorítani akarta az egyházban elkötelezett embereket, hogy kétségbeesés helyett keressék együtt a hamu alatt megbújó parazsat, hogy „hitünk tüze újult erővel lángoljon fel”. (5.) Ez a mostani könyve a Szerzetesek évében (2015) az előbbi kiadványra épül. Szeretne bátorságot önteni minden keresztény szívébe, arra biztatva őket, hogy Ferenc pápával együtt keljenek útra, s az egész egyházzal közösségben ismét fedezzék fel a hit örömeit.

A szerző számára egyértelmű, hogy Ferenc pápa nem a konzervativizmus vagy a progresszivitás kategóriáiban gondolkodik; amit szívügyének tekint, az mindkét oldalnak csalódást okozó meglepetés: Isten népeként útra kelve fedezzük fel együtt, hogy mit akar ma Isten az egyháztól. Nincsen szó hatalomról, főleg nem felülről jövő hatalmi szóról. A Szentatya egyértelműen fogalmaz az *Evangelii gaudiumban*: „Világos, hogy Jézus Krisztus nem azt akarja, hogy másokat lenéző fejedelmek legyünk, hanem azt, hogy a nép tagjai”. (21.) Martin Werlen hozzátesszi: Nem arról van tehát szó, hogy a jobboldalnak vagy a baloldalnak aduk-e igazat. A lényeg a Jézus Krisztus iránti hűség, amelyet mindig újra kell keresnünk és tovább mélyítenünk. „A legeslegfontosabb egyértelműen az, hogy kövessük